

İslam ve Batı Tıbbının Karşılaştırılmasına Dair Bir Örnek

Prof.Dr. Ahmed Ağırakça

İnsanlık Tarihi boyunca gelip geçen büyük medeniyetlerden özellikle tarihte büyük etkilere sahip olan Mısır, Mezopotamya, Grek, Çin ve Hind Medeniyetlerinin derin izler bıraktığı bilinen bir husustur. Bugün ise yeryüzünde en etkin olarak kabul edilen Batı Medeniyetinin temellerini İslam Medeniyetinin oluşturduğunu ve ilk temel dinamiklerini İslam dünyasından Arapça'dan Latince'ye yapılan yüzlerce tercümenin oluşturduğunu Batılı ilim adamlarının da kabul ettiği bir gerçektir.

“İnsanın bilmediğini kendisine öğreten” ilahi bilginin aktarıcısı olan Hz. Peygamber (sas)'in insanlığa öğrettikleri ve verdiği bilgiler, medeniyet tarihinin son halkası olan İslam medeniyetini ortaya çıkaran en temel dinamiklerdir. Kur'anî bilgiye dayalı olan bu medeniyete bundan dolayı vahiy Medeniyeti adının verilmesi gerektiğine inanıyoruz. Artık bugün vahyin olmadığını ve Hz. Peygamber'den sonra başka bir peygamberin gelmeyeceği gerçeği bilindiğinden insanlar bu bilginin ışığında dünya hayatının sonuna kadar yapacaklarını daha rahat ve daha güzel yapabilmek için sahip oldukları medeniyetlerini geliştirmiş ve her gün bunun üzerine yeni bir halka daha eklemeye çalışmak zorunda kalmışlardır.

İslam'ın Medeniyetinin ilk büyük kurumu olan Devletin gerçekleştirdiği ilk dönem fetihlerden sonra Önasya ve Kuzey Afrika'ya yayılması yeni kültürlerle tanışmasını sağlamıştı. İslam'ın özündeki “ilmi teşvik” ile bu bölgelerdeki ilmi düzeyler birleşince muazzam bir ilmi inkişafın ortaya çıkmasını sağladı. İslam'ın öğretim usûl ve tarihinde ilk öğretilen bilgilere bakıldığında hep ikinci bir adımı gerektirdiğini görüyoruz. “Daima daha ileri” anlayışını hakim kılan İslam Medeniyeti için ikinci adım her zaman önemli bir hedef olmaktadır. Bundan dolayı da ilmî alandaki gelişmeler son derece hızlı olmuştur. İşte bu hızlı gelişme İslam Medeniyetinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İslam Medeniyeti önceleri tefsir, hadis, hukuk (fıkıh), kelam, felsefe ve mantık ilimleri ile başlangıç yaptıysa da daha sonra dil, edebiyat, matematik, astronomi, astroloji, fizik, kimya, sosyoloji, müzik, sanat, mimarlık, tıp ve eczacılık alanlarında o gün için ulaşılabilecek en üst noktaya ulaşmış ve bugün teknoloji alanında artık dünya medeniyeti nasıl zirvesinde ise, o gün de İslam Medeniyeti bütün bu ilimlerde zirvesine ulaşmıştı.

Medeniyetin temeli olan kitap yazımını kolaylaştırmak için daha ilk dönemlerde Bağdad'ta 178/794 tarihinde ilk kağıt fabrikası kurulup ilim adamlarının önemli bir ihtiyacı karşılanmıştı. Müslümanların Çinlilerle

giriştikleri ilk temaslardan sonra ortaya çıkan bu fabrikanın ürettiği kağıt beş asırdan beri Çinliler tarafından kullanılıyordu. Ancak batı dünyası bundan tamamen habersizdi. Müslümanlar bu tarihten itibaren kağıt imalatını gerçekleştirmiş ve bunu önce Bağdad'tan Endülüs'e kadar taşımış ve daha sonra bizzat Beyt'l-hikme'nin Bağdad'tan geliştirdiği ilmi çalışmalara paralel olarak İslam dünyasının her tarafına yaymışlardı. İşte bundan dolayı neredeyse her köşe başında bir kütüphane vardı. İlk dönemlerden beri kütüphanelerin katalogları yapılmıştı. Bağdad'tan Kurtuba'ya ve oradan Semerkand'a kadar bütün Őehir merkezlerinde sayısız kütüphanelerin ve binlerce ilim adamının onbinlerce ğrenci okuttuğu herkes tarafından bilinmektedir. Beyt'l-hikme içinde ve dışında yetişen ilim adamlarının en meşhur olanlarından Huneyn İbn Ishak başta olmak üzere Sabit İbn Kurre, Muhammed İbn Musa el-Harezmi, el-Bettn, Ebu Bekr er-Râzî, Ebu'l-Vefa el-Buzcn, İbn Sina, el-Birn ve sayamayacağımız kadar çok ilim adamı bütün dünyayı aydınlatacak ilmi çalışmalarını gerçekleştirmiş ve Avrupa aydınlanma çağına zemin hazırlamışlardı.

Tarih boyunca birçok medeniyet komşusu veya ilişkide bulunduğu medeniyetten daima etkilenmiş olduğu bilinen bir husustur. Ancak etkilenmeler ve bilgi aliş verişi sırasında ister istemez daha g ve daha çok bilgi sahibi olan, daha sağlıklı bir toplum oluşturmuş olan, daha çok te'lif eser vcoda getiren kesim diğerlerini daha çok etkilemiş ve uzun yıllar baskın olmuştur.

İslam Medeniyeti ikinci asırdan itibaren kendi bünyesinde muazzam bir gelişme ve inkişaf göstermişti. Bu inkişafın toplum içinde çok büyük bir ilim merakı uyandırdığını, insanların öğrenime daha büyük önem vermeye başladığını görüyoruz. Bu ilim merakı ve bu alandaki araştırma ve çalışmalar çok ileri bir düzeye ulaştığından artık komşu medeniyetlerin ortaya koyduğu ürünleri de tanıma merakını getirmişti.

Harun er-Reşid'in Bağdad'da ilk büyük hastahaneyi kurması özellikle tıp alanındaki gelişmelerin hızlanmasını sağlamış, oğlu Me'mun zamanında da ilk büyük İslam akademisi olan Beyt'l-Hikme'nin kurulmasıyla birlikte İslam yani Kur'an ve sünnet kaynaklı ilimlerin yanı sıra eski Yunan felsefesinden de istifade edilmişti.

Hz.Peygamber'in tıp ve tedavi ile ilgili hadislerinin tıp ve eczacılık alanındaki gelişmelerin en önemli ilk muharriki olduğu muhakkaktır. *"Her hastalığın bir ilacı ve bir tedavi usul vardır"* mesajını peygamberlerinden alan Müslüman tabipler, bu ilaç ve tedavi yönteminin peşine düşerek "hikmet Müslüman'ın yitiğidir, onu gördüğü yerde alır" anlayışı ve yaklaşımıyla Grek tıbbını incelemiş ve zerreleri kürre, habbeleri kubbe yaparak Grek tıbbının üzerine bire bin katıp muazzam gelişmeler sağlamışlardı.

İslam tabiplerinin çalışmalarını sürdürdükleri III-IX (IX-XV.) yüzyıllarında İslm dünyasında tıp zirvesine ulaşmış iken Avrupa'da son derece ilkel bir düzeyde bulunuyordu. Birçok büyük ameliyatın yapıldığı, o güne kadar bilinmeyen tıp ve cerrahi aletlere sahip olunduğu, yeni hastalıkların ve sebeplerinin keşfedildiği, bulaşıcı hastalıkların tespit edildiği son derece gelişmiş hatta branşlaşmış hastahanelerin bulunduğu İslam

dünyasında tıp alanında büyük bir medeniyet ortaya çıkarıldığı dönemlerde Avrupa bu düzeyin çok gerisinde idi. Avrupa tıbbının seviyesini tespit ve o dönemlerdeki tedavi usullerini tanımak bakımından Haçlı seferleri sırasında bu iki dünyanın karşı karşıya gelip hatta içiçe olduğu bu günlerde yaşanan birkaç olayı, bizzat bunları yaşayanların kalemlerinden aktarmak çok faydalı olur kanaatindeyiz. *Kitabu' l itibar'*ın müellifi Üsame İbn Munkiz şöyle anlatıyor: Lübnan'da Ahkaf bölgesinde antik bir kent olan Kuneytira'deki haçlı işgal kuvvetlerinin valisi amcama bir mektup yazarak reayesi arasında bazı hastaların olduğunu ve bunları tedavi edecek bir tabip göndermesini istedi. Amcam ona Sabit adında bir tabip gönderdi. Bu tabip orada bir gün kaldıktan sonra geri döndü. Ona: -Hastalarını ne çabuk iyileştirdin? diye sorduk, o şöyle cevap verdi.

-"Bana bacağında büyümekte olan bir çıban çıkmış bir şövalye ile delimsek yani kuruluk hastalığına yakalanmış bir kadını tedavi etmem için getirdiler. Şövalye'ye çıbanı açıp iyileştirecek bir merhem uyguladım, kadına da tabiatını nemlendirecek ve onu rahatlatacak bir perhiz tavsiye ettim. Bu arada bir Avrupalı Frenk tabip çıkageldi, Onlara:

-Bu adam tedavi konusunda hiçbir şey bilmiyor, dedi. Sonra o şövalyeye;

-Tek bacakla yaşamak mı istersin yoksa iki bacakla ölmek mi? diye sordu. Şövalye:

-Tek bacakla yaşamak isterim, diye cevap verdi. Frenk tabip:

-Öyleyse bana güçlü bir asker ve keskin bir balta getiriniz, dedi. Biraz sonra bir savaşçı elinde bir balta ile geldi. Ben de yanlarında onları seyrediyordum. Tabip hastanın bacağını bir kütüğün üzerine koydu. Sonra askere baltayla bacağa vurup bir defada kesmesini emretti. Gözlerimin önünde asker baltayla hastanın bacağına vurdu. Ancak bacak bir darbeyele kopmadı. Asker bir daha vurdu. Bu ikinci vuruşla bacağın iliği dışarı fırladı. Artık hasta yaşamıyordu, hemen oracıkta can verdi.

Sonra kadını muayene etti. Bu kadının başında bir şeytan var, ona musallat olmuş, saçını kazıyınız, dedi. Başını kazıdılar. Artık kadın onların verdiği hardal ve sarımsak perhizine yeniden başladı. Kuruluğu daha da arttı. Bunun üzerine hekim: "Şeytan onun başının içine girmiş, dedi. Eline bir ustura alıp kadının kafa derisini bir haç şeklinde çizdi. Çiziğin ortasından itibaren kafatası kemiği açılıncaya kadar deriyi soydu. Sonra açılan yaraya tuz bastı. Kadın da ruhunu hemen teslim etti. Bunun üzerine benim hizmetime ihtiyaçları olup olmadığını sordum. Menfi cevap alınca da geri döndüm. Daha önce Frenklerin tababetlerinin ve tedavi usullerinin nasıl olduğunu bilmiyordum, artık öğrenmiş oldum.

Avrupa'da tıbbın yayılmaya başlaması İslam dünyasında zirvesine tırmanmasından çok sonralarına

rastlar. Bu noktada olan İslam Medeniyeti ve İslam dünyası ile ilk defa temasa geçen Avrupalı ilim adamları hayallerinin ulaşamayacağı bir medeniyet ve ilmi düzey ile karşılaşınca bu medeniyetin ürünlerini tercümelerle kendi dünyalarına taşıırken o gün için en çok ihtiyaç duydukları alan tıp olduğundan bu ve buna bağlı olarak matematik vb. ilimleri öğrenmişlerdi. Dolayısıyla İslam Medeniyetinin Avrupa'ya taşınan ilk ürünleri tıbbi bilgiler idi. Müslümanlar tarafından dünya tıp tarihinde açılan çığırar ve yapılan keşif ve buluşlar en üst zirvesine taşınmıştı. Tıp tarihinde ilk dispanserler ve ilk eczahaneler Müslümanlar tarafından açılmıştır. Bir çok hastalık ile ilgili ilk buluş ve çalışmalar Müslüman tabipler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bugün insanlığın ulaştığı medeniyetin temellerini oluşturan İslam Medeniyetinin zirvesine ulaştığı XII. ve XIII. yüzyıllara kadar biriken ürünleri Avrupalı ilim adamları tarafından Latince'ye tercüme edilerek batıya aktarıldı ve bugünkü dünya medeniyetinin başlangıç noktası olan Avrupa aydınlanma çağı başlatıldı. Arapça'dan Latince'ye yapılan tıp tercümelerinden onlarcasını Gerard de Cremona yapmış ve batı medeniyetinin rönesansını bu tercümelerle ihya etmişti. İlk İslam Filozofu el-Kindî'nin *Risale fi'l-akl*, Farabi'nin *İhsau'l-Ulûm*, Ebu Bekir er-Râzî'nin *Kitabu'l-Mansûrî* ve İbn Sina'nın ile *eş-Şifâ* adlı eserlerini Arapça'dan Latince'ye tercüme ederek İslam tıbbi kaynaklarının bugünkü Avrupa tıbbının temeli oluşturmasını sağlamıştır. Bugünkü bir çok Batılı ilim adamı ve özellikle İslam tıbbi üzerinde çalışan medeniyet ve tıp tarihçileri ile felsefeciler bu hususu açıkça itiraf etmektedirler.